

УДК 811.111(94)'06'276.45

Н. М. Жукова,
аспірант

(Запорізький національний університет)

РОЛЬ БРИТАНСЬКИХ АРГОТИЗМІВ У ФОРМУВАННІ АВСТРАЛІЙСЬКОГО ВАРІАНТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Стаття присвячена вивченню ролі британських арготизмів у становленні австралійського варіанта англійської мови. Проаналізовано специфіку адаптації та особливості функціонування британського арго в нових соціокультурних умовах існування. Встановлено переважно імпліцитний вплив британських арготизмів на формування лексичного складу австралійського варіанта англійської мови.

Сучасна англійська мова, широко представлена на лінгвістичній карті світу, активно реалізується у різних формах свого існування. Одним із її найбільш своєрідних екзистенційних модусів виступає австралійський варіант англійської мови (AuE) – об'єкт численних розвідок, у ході яких науковці зосереджували свою увагу на певному аспекті його еволюції [1-8 та ін.]. Зацікавленість філологів неодноразово викликали субстандартні підсистеми у складі AuE. Так, були описані семантичні і словотворчі особливості окремих груп сленгізмів [2; 4: 36-40], розглядалися семантичні трансформації діалектизмів у процесі становлення літературного стандарту в Австралії [3: 38-41; 5] тощо. Однак у межах існуючих робіт важливість таких нелітературних компонентів, як соціально-територіального діалекту кокні, жаргонів, арго, лише констатується [1: 64; 9: 73]; не вистачає теоретичної інтерпретації долі британського арго на П'ятому континенті [6; 8: 309-311]. Тому навіть при наявних різнопланових працях відкритим залишається питання щодо впливу на формування AuE британського арго, транспортованого в Австралію засудженими злочинцями. Актуальність подібного дослідження обумовлена і тим фактом, що взаємодія між ядерними і периферійними елементами є потужним двигуном мовного розвитку (див., наприклад, [10; 11: 104]).

Мета даної розвідки полягає в тому, щоб встановити роль британського арго у формуванні AuE. Для цього передбачається проаналізувати особливості функціонування арго в австралійському узусі і з'ясувати шляхи його асиміляції в нових соціокультурних умовах. Матеріалом дослідження є британські арготизми (750 одиниць), транспортовані в Австралію на початку колонізації. Джерело фактичного матеріалу – автентичний глосарій [12].

Історики фіксують прибуття на П'ятий континент представників різних верств населення при суттєвій кількісній перевазі ув'язнених та їх родин. У період 1788-1800 рр. засуджені представляли 98% загальної кількості населення Австралії; за переписом 1821 р. цей показник становив 45%, а в 1841 р. зменшився до 21% (див. [13: 12]). З огляду на соціальний склад перших поселенців (див., наприклад, [14: 158-202]), закономірно, що на П'ятий континент були привнесені такі форми існування мови: літературний стандарт британського варіанта англійської мови (EngE), субстандартні форми існування англійської мови (кокні, сленг, жаргони, арго); ірландське просторіччя, інші соціально-територіальні діалекти Британії та незначний за обсягом компонент інших мов.

Англійська мова на початок колонізації представляла собою негомогенне утворення, систему "особливої соціальної диференціації з максимально актуалізованими нелітературними компонентами" [1: 64]. Субстандартна мова засуджених виступала однією зі складових лінгвокультурної ситуації того часу і мала суттєвий вплив на формування унікальних рис AuE.

При очевидній важливості ролі засуджених у формуванні AuE аналіз їх внеску ускладнюється через обмежену кількість писемних пам'яток. Серед нечисленних джерел, які дають уявлення про мову транспортованих на П'ятий континент, наявні листи родичам і близьким (див. аналіз листів у [13]), кілька автобіографій та мемуарів, свідчення із зали судових засідань, клопотання (див. перелік архівів у [14: xv]) та глосарій, складений засудженим на довічне ув'язнення в Австралії [12].

Використання арго ('flash' / 'kiddy' language "the language used by the criminal underworld, including convicts") було "головною відмінністю, яка відзначала засуджених з початку їх перебування в колонії" [15]. Зазначимо, що етимологія лінгвоніма "flash", згадки про який з'являються і у друкованих виданнях Англії (XVIII ст.), і в архівах австралійської колонії (1793 р.), не є точно встановленою. Відомо кілька теорій походження даного слова, зокрема, такі: це відтопонімна (Flash) назва мови вуличних торговців, або значення одиниці було утворене від *flash* "gaudy, showy, dashing, ostentatious".

Трансплантоване арго було неоднорідним за етимологічним складом, включаючи в себе елементи британських діалектів, кельтської мови, шельти, латини, єврейської та циганської мов [7: 85-86]. Спостерігається також внутрішньосистемна професійна диференціація лексики: "Ця мова має багато діалектів. Хитра спритність кишенькового злодія, груба жорстокість грабіжника, більш облагороджена кар'єра розбійника з битого шляху і смертельна мета нічного головоріза – все має

відповідні терміни, які вирізняють і характеризують його" [15]. Так, з огляду на специфіку промислу, кишенькові злодії мали в своєму обігу наступні арготизми: *fogle* "a silk handkerchief", *kent* "a coloured pocket-handkerchief of cotton or linen", *lawn* "a white cambric handkerchief", *hoaxter* "an inside coat pocket", *garret* "a fob pocket" і т.ін.

Найбільш "лексично опрацьованою" є сфера, у межах якої знаходяться позначення різних аспектів кримінальної діяльності (40%). Численність термінології (розробленість словника) та її культурна значущість, на думку А. Вежбицької, є одним із ключових показників специфічних рис етнічної, корпоративної, гендерної та інших культур [16: 27-30]. Для корпоративної культури британських в'язнів, закономірно, важливим було кримінальне існування і реалії злочинного життя.

Компоненти різних семантичних сфер британського арго зазнали архаїзації (*betty* "a picklock", *down* "a suspicion, an alarm", *mounter* "a man who lives by perjury", *bleeders* "spurs" та ін.). Проте не встановлена кореляція між типом семантичної сфери і тенденцією її елементів до архаїзації. Зокрема, зі зміною соціальної реальності терміни на позначення злочинної діяльності мали виходити із ужитку, однак вони зберігають свою актуальність (*to shake* "to steal, to rob", *plant* "sth. hidden, esp. a quantity of stolen goods" та ін.).

При характерній для арго функціональній обмеженості на теренах метрополії, в Австралії воно зберігає свій "закритий" характер, оскільки на новому континенті засуджені та їх нащадки тривалий час становили доволі гомогенну і замкнену спільноту. За свідченням самих колоністів, мова злочинців була настільки криптолалічною, що для інтерпретації доводилось звертатись до її носіїв [15]. Така ситуація пояснюється, передусім, екстралінгвістичними чинниками: спільністю походження, солідарністю представників маргінальної субкультури і негативним ставленням до них із боку уряду та вільних іммігрантів.

Завдяки використанню арго відбувалась групова ідентифікація британських засуджених, "іншість" злочинця підкріплювалась його мовою" [14: 345], у такий спосіб підтримувалась опозиція "вільні іммігранти" vs. "засуджені". Субстандартна лінгвокультура обмежувалась у встановленні контакту з носіями стандартної форми існування мови, що певним чином заважало взаємообміну між стандартним ядром і периферійними, субстандартними елементами.

Крім того, "нові 'нелегальні' іммігранти ... не хотіли бути заплямованими використанням кента крадіїв" [13: 16]. Вільні колоністи вважали мову злочинців не просто огидною ("this miserable perversion of our noblest and peculiar faculty"), гріховною ("indulgence in this infatuating cant is more deeply associated with depravity and continuance in vice than is generally supposed"), а й неприродною ("this unnatural jargon") [15]. Хоча ці емоційні твердження не мають під собою об'єктивного підґрунтя, вони демонструють упередження проти даної форми існування мови.

З іншого боку, позбавлення від арго відкривало нові перспективи для колишніх засуджених, "честолобні емансипісти були змушені відучитись від нього, або залишитись там, де ним спілкувались" [14: 345]. Оскільки арго стійко асоціювалось зі злочинним світом, його прагнули позбутись: "... усі звільнені в'язні, діти та родичі засуджених зосили намагались знищити у своїй мові усе, що могло ідентифікувати їх як злочинців..." [13: 16]. Ці соціальні настанови стимулювали появу "підвищеної чуттєвості" австралійців до британських арготизмів.

Маргінальна по суті, субкультура злочинців в Австралії стала домінантою лінгвокультурної ситуації. В особливих історичних умовах ця соціальна страта із низьким статусом поступово стає основою суспільства. Арго почало представляти собою таку форму існування мови, за рахунок якої вирішувалась більша кількість комунікативних задач, що надалі сприяло закріпленню елементів цієї системи в загальному узусі. Обслуговуючи значну кількість населення, арго поступово виходило за межі корпоративної лінгвокультури.

Таким чином, арго виступає важливим маркером соціальної ідентичності злочинців, транспортованих в Австралію. Однак під тиском соціальної реальності засуджені свідомо відмовляються від цієї форми існування мови, щоб змінити свій статус у суспільстві.

Як свідчить аналіз фактичного матеріалу, у сучасному літературному стандарті і в сленгу AuE збереглась незначна кількість арготизмів, транспортованих у перші роки колонізації (16% слів та словосполучень). Трансплантовані арготизми зазнали різної долі: переважна більшість одиниць повністю вийшла з ужитку (84%), низка лексем перенесена в австралійський узус і згодом архаїзована (2%), зазнала семантичних трансформацій (13,5%). Лише кілька слів продемонстрували найбільшу стійкість, не піддалися модифікаціям з точки зору активності / пасивності вживання і не зазнали розвитку морфологічної структури (0,5%): *to lumber* "to arrest, to imprison", *to yarn* "to talk, to chat", *prad* "a horse". Основну масу арготизмів утрачено з огляду на непрестижність даної форми існування мови, а також через зниження актуальності денотатів. Тим не менш, роль арго у формуванні AuE важко переоцінити. Особливо важливими є ті одиниці, які вступили в процеси творення інновацій, адже "словотворчо маркується те, що є біологічно, соціально чи культурно значущим у свідомості народу" [17: 44].

Лексеми, завезені британськими злочинцями в Австралію, активно вступили в процеси творення інновацій, склавши основу розгалужених словотворчих гнізд: *old lag* "an ex-convict" > *lagging* (1832) "a term of penal servitude", *lag(s)'land* (1858) "Australia", (*old lagdom* (1900) "the convict period"; *swag* > *swagger* (1855) "swagman", *swagman* (1869) "one who carries a swag; an itinerant worker", *swag carrier* (1881), (*be-)*swagged (1881), *swaggie* (1891) "a swagman / swagwoman", *swagwoman* (1894), *swag-carrying* (1896), ~ *cover* (1902) "a waterproof cover for a swag", ~ *strap* (1902) "a strap with which a swag is held together and secured to the bearer", *swagging* (1905), *swagging* (1906) та ін. Деривати від арготизмів у даному випадку вербалізують ключові концепти австралійської культури (LAGS' LAND, SWAGMAN).

Композити, до складу яких входить арготизм *lag*, є культурно навантаженими, оскільки позначають віхи в історії Австралії ((*old lagdom*) і власне колонію (*lag(s)' land*). Культурна специфікація поняття *lag(s)' land* відбувається за наступною схемою: "an island → (lags') country → lags' land": "1858. What right have such as you to come here, to this island – to our country – to the lags' land ... to rob us of our gold?" [цит. за: 18: 357]. Такий процес демонструє важливу зміну статусу Австралії у свідомості більшості її мешканців – острів стає місцем утворення країни, яка належить (колишнім) засудженим.

Від арготизмів у якості похідної основи утворюються деривати, переважно за суфіксальною (56%) та композиційною (44%) моделями. Щодо особливостей словотворчих процесів, то немає повної відповідності між продуктивністю словотворчих афіксів на теренах метрополії та австралійської колонії.

Суфікси **-y/-ie**, **-ing**, **-er** активно використовуються при творенні інновацій в англійській мові і в Британії, і в Австралії: *new chum* "a fellow prisoner who has been a short time in confinement" > *chummy* (1846) "a recently arrived immigrant", *swag* "a bundle, package" > *swaggie* (1891) "a swagman / swagwoman", *bolt* "to run away suddenly; a sudden escape from a place of confinement" > *bolter* (1832) "a runaway convict", *bolting* (1833), *gammon* "flattery, deceit, pretence" > *gammoning* (1846) та ін.

Малопродуктивними для австралійських інновацій від британських арготизмів виявились суфікси **-ism**, **-ite**, **-ed**, **-less**: *push* "a crowd of people" > *pushism* (1892) "the practice of forming street gangs", *pushite* (1899) "a member of a push", *swag* > (*be-)*swagged (1881), *swagless* (1906) "without money or possessions", *bash* "to beat any person by way of correction" > *ear-bashed* (1978). Однак ці постфікси широко залучаються в EngE. Афікс **-dom** у новоанглійський період втрачає продуктивність, що відзначаємо і в австралійському узусі: *old lag* "an ex-convict" > (*old lagdom* (1900) "the convict period",

У композитах арготизми посідають, здебільшого, місце препозитивного елемента: *swagman* (1869), *swag carrier* (1881) "one who carries a swag; an itinerant worker", *swagwoman* (1894), *swag-carrying* (1896), ~ *cover* (1902) "a waterproof cover for a swag", ~ *strap* (1902) "a strap with which a swag is held together and secured to the bearer", *flash* "showy" > *flahsjack* (1898) "one whose behaviour / dress is characterized by flamboyance and showiness", *flashjane* (1932). Рідше арготизми використовуються в якості постпозитивного компонента: *spine-bash* (1940), *ear-bash* (1944), *scrub-bash* (1963).

Таким чином, перша позиція в композиті відводиться арготизму для передачі ономасіологічної ознаки, а друга – нейтрально маркованій лексемі для вираження базиса, опорного ядра композита. Як видно, активно застосовується аналогічний тип словотвору – похідне слово виникає за існуючим лексичним зразком. Відтворюючи модель, морфологічну структуру відомого слова, мовці "заповнюють" його новим лексичним матеріалом. Отримані композити, у свою чергу, становлять базу подальших інновацій, які виникають завдяки залученню суфіксів **-er**, **-ing**, **-ed**: *bash* > *ear-basher* (1941), *ear-bashing* (1945), *ear-bashed* (1978).

У процесі асиміляції лексичного матеріалу низка арготизмів піддається конверсії: *yarn* "to relate various adventures, exploits, escapes to each other" > (1847) "to talk, to chat"; (1852) "a chat, discussion"; *swag* "a bundle, parcel, package" > (1859) "to carry one's swag"; (1871) "to travel as a swagman", (1896) "to support sb."; *to be awake (to any scheme, deception, or design)* "to see through or comprehend" > *awake-up* (1916) "an alert or resourceful person". Слід зауважити, що безафіксний спосіб словотворення отримує широке розповсюдження в новоанглійський період у Британії, цю тенденцію спостерігаємо і в австралійській колонії.

Арготизми також зазнають семантичного розвитку шляхом конкретизації або генералізації існуючого та утворення нового значення, що призводить до появи полісемантів.

Серед випадків звуження значення виділяємо наступні процеси: конкретизація (*togs* "wearing-apparel in general" > (*bathing / swimming*) *togs* (1918) "a swimming costume", *fake* "to fabricate anything" > "to change (the brand) on a stolen beast", *push* "a crowd of people" > "a group of people having common interest or background; a coterie"); конкретизація значення із подальшою архаїзацією лексеми (*push* (1890) "a gang of larrikins"; (1963) "a libertarian group in Sydney"); конкретизація полісемантичного арготизма, одна з наявних сем якого архаїзується: *cove* "a man, bloke, chap", архаїчною стає сема "the owner / manager of an establishment".

Окрім звуження значення арготизми в AuE зазнають семантичних трансформацій завдяки генералізації значення: *lag* "to transport for seven years or upwards; a convict under sentence of transportation" > (1812) "to transport (a convict) from Britain to a penal settlement in Australia; to sentence (a criminal) to a term of imprisonment", (1832) "to inform against (a person) with the object of securing arrest and imprisonment", (1968) "to inform against (a fellow-prisoner)"; *gammon* "flattery, deceit, pretence; to deceive, fool or cheat" > (1812) "to pretend, to feign".

Серед шляхів поповнення лексичного складу AuE на основі британського арго спостерігаються також метафоричні та метонімічні зсуви: *cracker* "a small loaf, served to prisoners in jails" > (1934) "a term for the smallest imaginable amount of money", *not worth a cracker* (1953) "of no value", (1946) "a worthless animal", (1963) "a prostitute"; *peter* "a parcel / bundle / trunk" > (1890) "a prison cell, a prison", (1895) "a witness box"; *lob* "a till, a money-drawer" > (1858) "a rich deposit of gold"; *tatts* "dice" > "(false) teeth" тощо.

Британські арготизми активно входять до складу усталених словосполучень, які поповнюють згодом літературний стандарт AuE: *a bolter's chance* (1941) "one with only a remote chance of succeeding, an outsider", *to drop / tip / turn the bucket (on)* (1950) "to make damaging revelations (about sb., often a political opponent)", *to up swag* (1873) "to pack one's possessions and set out on a journey" та ін.

Австралійські інновації та закріплені в AuE британські арготизми виявились значущими і для інших національних варіантів англійської мови – деякі лексеми вийшли за межі австралійського узусу, про що свідчить словниковий маркер: *to yarn* [Used elsewhere but recorded earliest in Australia] "to relate various adventures, exploits, escapes to each other" > (1847) "to talk, to chat", (1852) "a chat", *scot* "a person of an irritable temper" > *scotty* (1872) "irritable" та ін.

Як уже відзначалось вище, більшість одиниць із мови злочинного світу не закріпилась в AuE, але досягла рівня літературного стандарту в EngE: *croak* "to die", *grab* "to seize, to snatch suddenly, to apprehend", *job* "a robbery" та ін.

Таким чином, арго британських злочинців, транспортоване в Австралію на межі XVIII – XIX ст., мало переважно імпліцитний вплив на формування AuE. При відносно невеликій кількості, збережені арготизми та утворені від них деривати є культурно значущими, оскільки позначають національні риси характеру австралійців, наприклад, пильність (*wake-up*), любов до азартних ігор, зумовлену, зокрема, бажанням легко розбагатіти (*gaff*), а також вербалізують ключові концепти австралійської культури (*lag(s)' land*, *swagman*). Арго стимулювало специфічне багатство, розвиток унікальних рис сучасного сленгу і літературного стандарту AuE. Саме першим поселенцям австралійський сленг зобов'язаний "фантастичним багатством" і метафоричністю [18: 345]. Притаманна арго барвистість стала невід'ємною характеристикою AuE. Процес асиміляції британських арготизмів відбувається зі збереженням традицій метрополії, за продуктивними моделями EngE. У той же час формуються національні особливості словотворення.

Імпліцитний вплив британського арго на формування AuE виходить за межі даної роботи і потребує ґрунтовного вивчення у ході подальших досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Козлова Т. О. Динамика развития лексической системы английского языка в Австралии: этнолингвистический аспект (на материале лексики с автохтонным компонентом значения): Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – Запорожье, 2001. – 274 с.
2. Новикова Е. И. Семантические и словообразовательные особенности нестандартной лексики австралийского варианта английского языка (на материале слэнгизмов-имён лица): Автореф. ... канд. филол. наук: 10.02.04. – К., 1988. – 16 с.
3. Орлов Г. А. Современный английский язык в Австралии. – М.: Высшая школа, 1978. – 172 с.
4. Почепцова Л. Д. Австралийские флористические названия: К вопросу о специфике английского языка в Австралии. – К.: Вища школа, 1975. – 172 с.
5. Русецька Л. О. Особливості функціонування діалектизмів Великобританії в лексичній системі австралійського варіанта англійської мови // Іноземна філологія. – 1988. – Вип. 90. – С. 11-15.
6. Baker S. J. The Australian Language. An examination of the English language and English speech as used in Australia, from convict days to the present, with special reference to the growth of indigenous idiom and its use by Australian writers. – Sydney: Currawong Publishing Co., 1966. – 517 p.
7. Laugsen A. Convict Words: Language in Early Colonial Australia. – Oxford: OUP, 2002. – 208 p.
8. Turner G. W. English in Australia // The Cambridge History of the English Language: In 5 vol. / Ed. by R. Burchfield. – Cambridge: Cambridge University Press, 1994. – Vol. 5: English in Britain and Overseas: Origins and Development. – P. 277 – 327.
9. Почепцова Л. Д., Русецкая Л. А. Лексические особенности австралийского варианта английского языка // Варианты полинациональных литературных языков / Ред. кол. Ю. А. Жлуктенко (отв. ред.) и др. – К.: Наукова думка, 1981. – С. 73-86.

10. Зацний Ю. А. Джерела поповнення розмовної лексики і фразеології сучасної англійської мови // Нова філологія. – 2009. – № 33. – С. 207-211.
11. Turner G. W. The English Language in Australia and New Zealand. – London: Longman, 1972. – 236 p.
12. Vaux J. H. A New and Comprehensive Vocabulary of the Flash Language. – <http://gutenberg.net.au/ebooks06/0600111.txt> [Cited: 15 November 2007].
13. Fritz C. Early Australian Letters: A Linguistic Analysis // <http://www.clemns-fritz.de/publications.htm> [Cited: 20 December 2008].
14. Hughes R. The Fatal Shore: A History of the Transportation of Convicts to Australia, 1787-1868. – London: Vintage, 2003. – 688 p.
15. Tench W. A Complete Account of the Settlement at Port Jackson // <http://www.gutenberg.org/etexts/3534> [Cited: 15 January 2009].
16. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
17. Вендина Т. И. Словообразование как источник реконструкции языкового сознания // Вопросы языкознания. – 2002. – № 4. – С. 42-72.
18. The Australian National Dictionary: A Dictionary of Australianisms on Historical Principles / [Ed. W.S. Ramson]. – Oxford: OUP, 1997. – 814 p.

Матеріал надійшов до редакції 04.05. 2009 р.

Жукова Н. М. Роль британских арготизмов в формировании австралийского варианта английского языка.

Статья посвящена изучению роли британских арготизмов в становлении австралийского варианта английского языка. Проанализирована специфика адаптации и функционирования британского арготизма в новых социокультурных условиях существования. Установлено преимущественно имплицитное влияние арготизма на формирование лексического состава австралийского варианта английского языка.

Zhukova N. M. The Role of the British Argot in the Formation of Australian English.

The article dwells upon the role of the British argot in the process of forming Australian English. The peculiarities of the transplanted British argot adaptation and its functioning under the new socio-cultural conditions in the Australian usage are analyzed. Mainly implicit impact of the British argot on the Australian English lexis is ascertained.